

Шрамы
на целе
Клеччыны
стар. 4

Форма
як вынік
ідэі
стар. 12

Беларусь
у лёсе
Грыбаедава
стар. 14

Агмень музычнай культуры

Якім крытэрыям павінен адпавядаць горад, каб звацца стольным? Мяркуем, адказваючы на падобнае пытанне, некаторыя з чытачоў заўважаць, што статус гэты — толькі гістарычная выпадковасць, не больш. Іншыя паспяшаюцца ўдакладніць: «Дзе ўрад — там і сталіца». А самыя разумныя прыкрыюцца сухой, але ад таго не менш справядлівай фармулёўкай: «Прыняцце рашэння аб наданні гораду статусу адміністрацыйнага цэнтра залежыць ад сумы фактараў». Што ж, не аспрэчыш! Але ж зірнём на тое з іншага ракурсу: сталіца — гэта ў першую чаргу культурнае ядро краіны, фарпост нацыянальнага мастацтва.

Хіба можна не пагадзіцца з дадзеным тэзісам? Адпаведна, каб звацца стольным, горад, апроч усяго, павінен акумуляваць пасіянарную энергію нацыі, з'яўляцца выстаўкай галоўных дасягненняў мясцовай культуры. Развіваючы гэтую думку, адзначым, што сапраўднай украсай сталіцы з'яўляюцца буйныя культурныя ўстановы — умяшчальні народнага духу. Атрымліваецца, нанізаныя на галоўную мінскую магістраль Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, тэатр імя Янкі Купалы, Белдзяржцырк, Нацыянальная акадэмія навук, Нацыянальная бібліятэка — вось праўдзівыя сведчанні асаблівага статусу стольнага горада.

Пачэснае месца сярод мінскіх славатасцей займае і Беларуская дзяржаўная філармонія, чыя «штаб-кватэра» таксама ўпрыгожвае сабой цэнтральны праспект. На працягу дзесяцігоддзяў застаючыся сэрцам беларускай музычнай культуры, філармонія стала другім домам для многіх пакаленняў таленавітых кампазітараў і выканаўцаў, падмуркам для захавання айчынай музычнай традыцыі. Супрацоўнікі ўстановы добрасумленна і аддана задавальняюць культурныя патрэбы аматараў акадэмічнай і народнай музыкі з усёй краіны. 25 красавіка з дня адкрыцця Белдзяржфілармоніі мінула 85 гадоў!

«ЛіМ»-акцэнт

Каштоўнасці. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка, наведваючы на Вялікдзень храм Прабражэння Гасподняга ў гарадскім пасёлку Копысь Аршанскага раёна, адзначыў, што ў гэты дзень у Бога просяць галоўнае. А галоўнае — мір, згода, дружба, якія заўсёды былі ўласцівыя беларусам. «Я заўсёды гаварыў: калі вайна — нічога не трэба. І як актуальна сёння гучаць просьбы і патрабаванні беларускага народа: толькі б не было вайны», — адзначыў Прэзідэнт. У імя міру, нармальнага жыцця і дружбы Аляксандр Лукашэнка звярнуўся да суседзяў Беларусі: «Хацеў бы папрасіць сваіх калег-палітыкаў: давайце не будзем ствараць нашым людзям праблем, іх і так хапае». Што да нашай дзяржавы, беларускі лідар падкрэсліў: «Мы заўсёды ставімся да людзей па-суседску, па-чалавечы, па-людску, як у нас кажуць. І адзінае хачу: каб такое стаўленне было і да нас».

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў народнага мастака Уладзіміра Слабодчыкава з 70-годдзем. «Дзякуючы Вашаму таленту і штодзённаму творчаму пошуку з'явіліся выдатныя творы манументальнага мастацтва», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што высокай ацэнкі заслугоўвае і нястомная педагогічная дзейнасць скульптара, яго работа па выхаванні адоранай моладзі ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. «Упэўнены, Вы і надалей сваёй плённай і самаадданай працай будзеце ўзбагачаць скарбніцу айчынай культуры», — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка.

Падзвіг. На прыкладзе мужнасці ліквідатараў аварыі на Чарнобыльскай АЭС трэба выходзіць маладое пакаленне. Такім меркаваннем падзяліўся з журналістамі памочнік Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь — інспектар па г. Мінску Аляксандр Барскоў. У сталічным Парку дружбы народаў адбылася цырымонія ўскладання кветак да памятных знакаў «Ахвярам Чарнобыля» і «Камень міра Хіросімы», прысвечаная 36-й гадавіне чарнобыльскай трагедыі, паведамляе БелТА. «Паловы з тых, хто займаўся ліквідацыяй аварыі, ужо няма ў жывых. Сёння тут прысутнічаюць мужчыны, якія нічога не пабаяліся і годна выканалі свой абавязак да канца. Гэта сапраўдныя героі, з іх варта браць прыклад», — падкрэсліў Аляксандр Барскоў.

Памяць. Міністр інфармацыі Уладзімір Пярцоў прыняў удзел ва Уроку Памяці, прысвечаным Дню Перамогі, у сярэдняй школе № 28 г. Віцебска, паведамляецца на сайце ведамства. Гутарку са школьнікамі выпускнік гэтых сцен, а цяпер міністр інфармацыі, пачаў з напамінку аб тым, як з першых дзён Вялікай Айчыннай вайны намяцка-фашысцкія захопнікі змагаліся не толькі з абаронцамі нашай радзімы, але і знішчалі мірнае насельніцтва: «Гэта быў сапраўдны генацыд беларускага народа, накіраваны на наша поўнае знішчэнне, а не супрацьстаянне таталітарных рэжымаў, як падаюць цяпер заходнія апаненты па распрацоўках сваіх тэхнолагаў», — падкрэсліў Уладзімір Пярцоў. Каб не страціць самыя галоўныя арыенціры ў жыцці, ён заклікаў заўсёды звяртацца да першакрыніц, дакументальна зафіксаваных гістарычных фактаў. «Я жадаю, каб для вас 9 Мая заўсёды было святам, вялікім Днём Перамогі нашага народа-вызваліцеля», — адзначыў міністр.

Гісторыя. Ад разумення вытокаў, этапаў станаўлення незалежнай Беларусі залежыць фарміраванне нашай нацыянальнай ідэі, адзначыў міністр адукацыі Андрэй Іванец перад пачаткам дыялогавай пляцоўкі ў ГрДУ імя Я. Купалы. Яна была прысвечана абмеркаванню рукапісу вучэбнага выдання «Гісторыя беларускай дзяржаўнасці». У вучэбным дапаможніку ўжо адлюстраваны тыя змяненні, якія адбыліся ў краіне з улікам новых палажэнняў Канстытуцыі, паведаміў Андрэй Іванец. На яго думку, прыцягненне студэнцкай моладзі, якая займаецца гістарычнай навукай, вельмі важна, бо гэтыя людзі потым будуць пісаць нашу гісторыю. «Гэта таксама істотны элемент дыялогавай пляцоўкі, таму што кожны малады чалавек павінен ведаць: яго голас важны, мы хочам яго пачуць. Але трэба яго пачуць у дыялогу з вучонымі з істотным доўгасвадам», — перакананы міністр.

Супрацоўніцтва. У Міністэрстве культуры адбылася нарада па пытаннях развіцця беларуска-расійскага супрацоўніцтва ў галіне цыркавага мастацтва, інфармуе прэс-служба ведамства. З расійскага боку бралі ўдзел генеральны дырэктар Расійскай дзяржаўнай цыркавой кампаніі Сяргей Беякоў і гендырэктар Вялікага Маскоўскага дзяржаўнага цырка па праспекце Вярнадскага Эдгард Запашны. Падчас размовы выказана зацікаўленасць у пашырэнні прамых сувязей паміж цыркамі Беларусі і Расіі на ўзаемавыгодных умовах. Выйсці на новы віток супрацоўніцтва дазволіць створаная па выніках нарады камісія, якая ў найбліжэйшы час зоймецца распрацоўкай дарожнай карты ўзаемадзеяння. Беларуская-расійскія адносіны ў сферы цыркавага мастацтва павінны выходзіць на якасна новы этап, адзначыў міністр культуры Беларусі Анатоль Маркевіч. Айчынным цыркам ёсць што прапанаваць расійскаму глядачу. Творчасць расійскіх калег карыстаецца папулярнасцю ў нашай краіне.

Праект. У Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы прайшла прэзентацыя выставачнага праекта «За шчасця лепшага вясну...», прымеркаванага да Дня Перамогі і прысвечанага творчасці Янкі Купалы ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Прадстаўлены малавядомыя моманты з жыцця паэта, а таксама ўсёй Беларусі, якая перажыла трагедыю генацыду ў гады нацысцкай акупацыі. Можна пабачыць работы мастакоў, асабістыя рэчы паэта, вершы і публіцыстыку Янкі Купалы ў гады вайны. Дакументы і фатаграфіі ўзнаўляюць нялёкі шлях паэта на апошнім этапе яго жыцця. Выстаўка будзе працаваць да 10 мая, паведамляюць арганізатары.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

КОНКУРСЫ

Купалава зорка

Саюз пісьменнікаў Беларусі — партнёр літаратурнага конкурсу юных чыгальнікаў «Маладняк», які праводзіць Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы ў гонар 140-гадовага юбілею Песняра.

Удзельнікамі маштабнага літаратурнага праекта сталі больш за 100 мінскіх школьнікаў, якія даслалі сваё відэа дэкламавання любімых Купалаўскіх твораў на адрас арганізатараў творчага спаборніцтва.

Фінал конкурсу праходзіў у двух узроставых катэгорыях (5—8 і 9—10 класы) у намінацыі «Спадчына мая».

На сцэне Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі чытанне Купалаўскай спадчыны прадэманстравалі 23 фіналісты, з якіх журы і вызначыла пераможцаў. Імі сталі Дар'я Балашэвіч, вучаніца 8 класа СШ № 37 (верш «І прыйдзе...»); Аліса Пышэнкіна, вучаніца 6 класа гімназіі № 38 (верш «Лета»); Кіра Градава, вучаніца 5 класа гімназіі № 146 (верш «Роднае слова»); Анастасія Асташонак, вучаніца 9 класа СШ № 2 (верш «Мая малітва»); Лізавета Свірыдава, вучаніца 9 класа СШ № 25 (верш «Нашай ніве»); Іван Аляксееў, вучань 9 класа гімназіі № 15 (верш «Каб я князем быў...»).

Купалаўскія інтанацыі гучалі і ў выступленнях сучаснай моладзі. Вельмі прыемна, што новыя пакаленні беларусаў далучаюцца да нацыянальнай спадчыны, шануюць роднае слова.

Марыя ЛІПЕНЬ

Пераможцы конкурсу.

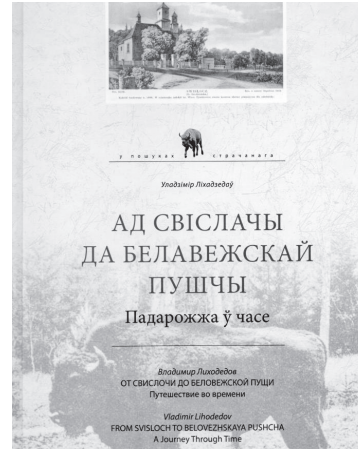
праекты

У кніжныя падарожжы...

З новых ініцыятыў Саюза пісьменнікаў Беларусі — арганізацыя кніжных фестываляў у невялікіх гарадах краіны. Новы адрас — Свіслач, што на Гродзеншчыне.

Старажытнае паселішча на памежжы Гродзенскай і Брэсцкай абласцей мае багатую гісторыю. У яе арсеналах — і фрагменты мастацкай, асветніцкай памяці. Падчас сустрэчы старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандра Карлюкевіча і старшыні Свіслацкага райвыканкама Аляксандра Вяроцкага была дасягнута дамоўленасць, што ў горадзе і раёне ў найбліжэйшы час пройдзе Свіслацкі кніжны фестываль.

— Мы зусім нядаўна выпусцілі адмысловы філакартычны альбом члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзіміра Ліхадзедава «Ад Свіслачы да Белавежскай пушчы».

Падарожжа ў часе», — каментуе падзею Аляксандр Вяроцкі. — Гэтая кніга стала своеасаблівай асветніцкай ілюстрацыйнай энцыклапедыяй гісторыі нашай старонкі. Спадзяюся, што новыя сустрэчы з пісьменнікамі краіны

толькі паспрыяюць зацікаўленасці жыхароў Свіслачы і Свіслацкага раёна ў знаёмстве з навінкамі айчыннага кнігавыдання.

Што датычыць канкрэтнай праграмы, то аб сваім удзеле ў фестывалі заявіў дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» паэт і празаік Аляксандр Бадак. У Свіслачы пройдзе прэзентацыя яго кнігі «Уладар ветру» і «Ідэальны чытач». Пра свае новыя казкі раскажа юным чытачам Белавежчыны Кацярына Хадасевіч-Лісава.

— Мы збіраемся прывезці ў Свіслач і іншыя аўтараў Выдавецкага дома «Звязда», — падзяліўся сваімі меркаваннямі Аляксандр Карлюкевіч. — Магчыма, з намі да свіслаччан паедуць паэт і бард Таццяна Дашкевіч, дзіцячы пісьменнік Павел Гушынец. У школах і бібліятэках раёна пройдзе цэлы шэраг мерапрыемстваў.

Сяргей ШЫЧКО

радзіннае

Малая радзіма як куток натхнення

Чарговы раз майстроў і аматараў беларускай літаратуры і музыкі, а таксама прыхільнікаў іх творчасці аб'яднала свята паэзіі і музыкі «Зэльвенскія сакавіны — 2022».

Свой пачатак свята бярэ з 1997 года, калі сярэдняя школа пасёлка Зэльва запрасіла былога вучня Уладзіміра Мазго, тады рэдактара выдавецтва «Юнацтва» і ўжо вядомага паэта-песенніка, на тыдзень дзіцячай кнігі. З той пары сувязь творцы з малой радзімай не перарываецца. А літаратурныя сустрэчы цягам часу перааралі ў цікавае мерапрыемства, якое ладзіць раённая бібліятэка.

Для жыхароў райцэнтра друкаванае слова заўсёды было каштоўным, таму падчас «Сакавін» людзі з задавальненнем адкрываюць новыя імёны і літаратурныя творы. Не стаў выключэннем і гэты год. Ганаровымі гасцямі свята былі першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах, член прэзідыума СПБ; старшыня Пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Валянцін Семяняка; кампазітар, народны артыст Беларусі, грамадскі дзеяч Эдуард Ханок; грамадскі дзеяч і фотамастак Уладзіслаў Цыдзік; ганаровы грамадзянін Зэльвенскага раёна, член Савета Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Уладзімір Мазго, якому і было дадзена першае слова. Ён пазнаёміў з гісто-

рыяй стварэння верша і песні «Вербніца» (дарэчы, музыку напісаў Эдуард Ханок). Кранулі аматараў паэзіі вершы «Родная хата» і прысвячэнне Якаву Навуменку.

Алена Стэльмах прэзентавала зборнікі «Бачу Беларусь такой» і «Мая Радзіма», у якіх аўтарам здымкаў з'яўляецца Уладзіслаў Цыдзік. Падчас прадстаўлення кнігі «Навасады» пісьменніца адзначыла, што радзімазнаўства пачынаецца з простага: расповедаў бабулі, дзеда, бацькоў, сваякоў, суседзяў. Вёска Навасады — яе малая радзіма, якая стала цэлым сусветам для Алены Стэльмах.

Валянцін Семяняка выступленне пачаў з прыгожага лірычнага верша «Пакладу пачуцці на паперу». Як і многія з нас, дэпутат паважае малую радзіму: пра гэта яго вершы «У Сынкавіцкі храм» і «Церахавічы».

Наведвальнікі свята змаглі пазнаёміцца з выстаўкай фотаздымкаў Уладзіслава Цыдзіка «Бачу Беларусь такой», на якіх адлюстравана прыгажосць нашай краіны.

Не пакінула абыякавым выступленне Эдуарда Ханка. Госць выканаў папурі са сваіх знакамітых песень «Поголок ледяной», «Лягу-прылягу», «Малиновка», «Я у бабушкі живу», «Завіруха», «Здравствуй, чужая милая» і іншых. А песняй «Брест» творца прадэманстравалаў, як любіць горад сваёй маладосці.

Вольга КАМЯКЕВІЧ

Забытае двухгалоссе

Удачынненні да ступені фактаграфічнай вывучанасці літаратурнай класікі існуе меркаванне, што пра гэта, маўляў, ужо «ўсё напісана». Такое стаўленне, адразу адзначым, зманлівае. Бяромся гэта праілюстраваць на прыкладзе дэбютнага зборніка Янкі Купалы «Жалейка». Найперш з пункту гледжання выдавецка-паліграфічнага выканання, якое апырэры навідавоку і, здавалася б, скрупулёзна даследавана.

Дапамога навігатораў

Купалазнаўства належыць да ліку найбольш распрацаваных галін айчынай гуманітарыстыкі. Поўны збор твораў, трохтомная энцыклапедыя, а таксама іншыя выданні служаць навігатарамі ў жыццям і творчасці класіка. Аб'ёмнасць матэрыялу стварае глебу для больш дэталёвай распрацоўкі асобных тэм і эпизодаў нацыянальнай гісторыі.

Зборнік «Жалейка» выдадзены ў пецяярбургскай выдавецкай суполцы «Загляне сонца і ў наша аконца», як пазначана ў энцыклапедыі «Янка Купала» (2017, т. 1), не пазней за 11 (24 — па новым стылі) сакавіка 1908 года. Выхад кнігі першапачаткова задумваўся ў Мінску. Апекаваўся гэтай справай Уладзімір Самойла. Задума была ажыццёўлена ў Паўночнай сталіцы Браніславам Эпімахам-Шыпілам. Рэдактар не толькі выпусціў кнігу ў свет, але і падкарэкціраваў імя паэта, які да гэтага падпісваўся *Януком*, а цяпер стаў *Янкам*. Мадрыфікаваны імяны подпіс не адразу быў успрыняты грамадскасцю, ды і самім аўтарам — віноўнікам дэбютнай урачыстасці.

Падзею азмочыла ўзбуджэнне Пецяярбургскім камітэтам па справах друку працэсу супраць выдаўцоў. На зборнік быў накладзены арышт, зняты ў лістападзе 1908-га. І хоць сам Купала пазней пісаў, што вырашэння праблемы дапамагла «пратэцыя», у саветскія часы гэтая акалічнасць дазваляла разглядаць «Жалейку» ў кантэксце Першай рускай рэвалюцыі, пад'ёму сацыяльнага і нацыянальнага руху ў пачатку XX стагоддзя.

Не магі парадаваць і друкарскія хібы. Іх пералік заняў у зборніку чатыры з паловай старонкі. Раздзел «Абмылкі» пачынаецца сказам, у якім нашу ўвагу прыцягнула моўная канструкцыя, вылучаная ў цытаце курсівам: «Просім выбачыць, што праз недагляд верш «Шавец» *знайшоўся тут надрукаваным* два разы: на стр. 40 і 118...»

Па вокладцы сустракаюць

У зводным каталогу «Кніга Беларусі. 1517—1917» (1986) адзначаецца, што мінскае кнігавыдавецтва «Мінчук» «меркавала выдаць «Жалейку» яшчэ ў 1907 годзе». З прычыны адсутнасці фінансавых сродкаў рукапіс зборніка быў перададзены ў Пецяярбург.

Спецыялізаванае выданне, падрыхтаванае Дзяржаўнай бібліятэкай БССР, закранула пытанне ўдакладнення месяца выхаду зборніка. Насуперак існуючаму датаванню (лета 1908-га) выказаны аргумент на карысць вясны: аб'ява ў № 8 «Нашай Нівы» ад 11 сакавіка за той жа год. Суполка «Загляне сонца і ў наша аконца» паведамляла аб выданні і продажы, сярод іншых кніг, «Жалейкі» Янука Купалы. Гэтая ж газета паведаміла 4 ліпеня аб продажы ў сваёй віленскай канторы дзвюх новых беларускіх кніжак. Такімі названы (захоўваем шрыфтавое афармленне арыгінала): «Жалейка — Янука Купалы (цана на простым паперы 50 кап., а на лепшым — 80 кап.) і 2) *Smuk — M. Buraczka* (цана 20 кап. і дарагое выданне — 35 кап.).»

Але адно з першых паведамленняў пра выхад Купалавага зборніка знаходзім у «Нашай Ніве» яшчэ ад 24 лістапада 1906 (!) года. На апошняй старонцы газеты змешчаны аб'явы пра друкаваную прадукцыю суполкі «Загляне сонца і ў наша аконца». Апошнімі ў рубрыцы «Хутка выйдучь» названы «Гутаркі аб небе і зямлі» і «Жалейка» Янука Купалы. Звернем увагу, гаворка ідзе выключна пра пецяярбургскае выдавецтва, а не мінскае.

Верш-пасланне «Беларускай выдавецкай суполцы «Загляне сонца і ў наша аконца», датаваны 1906 годам, мяркуем, у сувязі з такой інфармацыяй можа сведчыць на карысць аўтарскага спадзявання на супрацоўніцтва з Пецяярбургам.

Зводны каталог інфармуе аб накладзе кнігі — 4300 экзэмпляраў. Пры гэтым адзначае: «Цікавы і той факт, што купалаўскі зборнік быў выдадзены дарагім і звычайным выданнем». На варыянтнасці выдання варта спыніцца асобна, паколькі напрошваецца адразу некалькі пытанняў, першае з якіх: сума ў 4300 адлюстроўвае ўвесь сумарны тыраж?

Адносна «дваякасці» кніг знаходзім інфармацыю ў адным з рэкламных тэкстаў пецяярбургскай суполкі на старонках «НН» ад 2 снежня 1906 года: «Таннае выданне на добрым белым паперы ў вокладцы»; «Дарагое на пекным чэрпаным паперы, у пекнай з беларускім узорам вокладцы».

Вокладкі двух варыянтаў «Жалейкі» адрозніваюцца кардынальна. Па сутнасці, гэта дзве мадэлі ідэйна-эстэтычнай рэпрэзентацыі беларускага шляху. У каталогу «Кніга Беларусі. 1517—1917» называецца мастак Якубоўскі (без указання імя або ініцыялаў). Няма пра гэтага творцу артыкула і ў энцыклапедыі «Янка Купала». Узнікае заканамернае пытанне: зборнікі афармляў адзін і той жа мастак? Дзякуючы факсімільнаму выданню 1982 года ў агульнай чытацкай свядомасці зафіксаваўся

больш танна, этнаграфічны варыянт зборніка — з выявай музыкі на фоне далёкіх краявідаў. Пры яго ўзнаўленні была зроблена супервокладка светла-зялёнага колеру. З тэксту, змешчанага на ёй, працитуем адзін сказ: «Калі гэтая сціплая з выгляду кніжачка вясною 1908 года выйшла ў свет... стала больш і святла, і праўды, і красы на зямлі нашай роднай».

У сілавым полі агульнай справы

Асобнік палепшанага выдання «Жалейкі», які зберагаецца ў фондах Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, прыцягвае ў арбіту беларускага культурнага жыцця ў Санкт-Пецяярбургу пачатку XX стагоддзя новае імя. Уверсе тытульнай старонкі зборніка змешчаны дарчы інскрыпт:

Спбрг. 19.¹⁴/VI 20.

Многоуважаемому Леону Михайловичу Шах-Паранианцу на добрую память от Бр. Эпи́маха-Шы́пилло. Старшины Белорусской «Суполкі».

Гаворка ідзе пра выкладчыка рускай мовы і славеснасці, бібліятэкара. У Паўночнай сталіцы яму належалі выдавецтва і кніжны склад. Асноўныя кнігі Л. Шах-Паранианца выйшлі ў Санкт-Пецяярбургу і Кранштаце на мяжы XIX — XX стст. Зборнік вершаў «Уражанні жыцця», вытрыманы ў духу Сярэбранага веку, некалькі літаратуразнаўчых прац: «Крытык-самабытнік Апалон Аляксандравіч Грыгор'еў», «Эстэтычныя погляды М. В. Тоголя».

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі захоўваецца кніжны выданні, якія сведчаць аб добрым знаёмстве двух пецяярбургцаў. На брашуры «Граф Л. М. Талстой як ваенны пісьменнік па яго «Севастопальскіх апавяданнях»» (1915) стаіць экслібрыс-пятачка Б. Эпімаха-Шыпілы. На тытульнай старонцы зборніка Янкі Купалы «Гусяр» (Пецяярбург, 1910) змешчаны дарчы надпіс:

Многоуважаемому Леону Михайловичу Шах-Паранианцу от Бр. Игн. Эпи́маха-Шы́пилло. Спбрг. 1915/VII.20-го.

Адзін з беларускіх адрасоў у Санкт-Пецяярбургу пачатку XX стагоддзя засведчаны на тытульнай старонцы «Жалейкі»: друкарня К. Пянткоўскага, вул. Вялікая Пад'ячаская, 22. Менавіта тут быў выдадзены наступны Купалаў зборнік — «Гусяр» (1910), пабачылі свет іншыя беларускія кнігі.

З пяснярскай еднасцю

Адным з першых павіншаваў аўтара Жалейкі Алесь Гарун на старонках газеты «Наша Ніва». Паколькі гэты твор з ліку т. зв. прынагодных, то ён, як правіла, не ўгадваецца ў вершавай практыцы аўтара «Матчынага дара». Купала замацоўваў у беларускай паэзіі музычна-спеўную стыхію, арыентаваную на фальклорную традыцыю. Аўтарскі эпіграф таксама гэта сведчыць:

Грай, мая жалейка,
Пей, як салавейка!
Апявай нядолю,
Апявай няволю,
І грывні свабодна,
Што жыве край родны.

Алесь Гарун спрыяў умацаванню сямейна-карпаратыўнага духу сярод творцаў пачатку XX стагоддзя:

Януку Купалу

Хоць прастая і малая
«Жалейка» твая,
Але надта пекна грае,
Як паслухаў я.

Грае звонка, стаіць ёмка
За свой родны край;
Серад бедаў і пацёмкаў
Будзіць, так і знай,

Каб ачнулись, страпянулісь,
Кожны стаў брат, друг, —
Абярнулісь, аглянулісь
На сябе вакруг.

Сваё мора бяды, гора,
Крыві, поту, слёз
Каб звёў кожны дружна, скоро
С паніжэння ўскрос.

Так спявае, так іграе
«Жалейка» твая...
Табе дзякуй скажа ўсякі
Дык скажу і я!

Не прымусілі сябе чакаць і крытычная водгукі. Аўтарам гэтых радкоў сабраны ўсе рэцэнзіі на кнігу народнага паэта, частка з іх пабачыла свет у рытэтных перыядычных выданнях, адсутных сёння ў вядучых беларускіх бібліятэках і архівах. Гэтым тэкстам будучь прыведзены наступныя публікацыі на старонках «ЛіМа».

Выказваем шчырую ўдзячнасць Надзеі Саевіч, галоўнаму захавальніку фондах Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, за кансультацыі і дапамогу пры падрыхтоўцы гэтага артыкула.

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук

«Жалейка» Янкі Купалы (звычайнае выданне). Пецяярбург, 1908 г.

З фондах Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы.

«Жалейка» Янкі Купалы (палепшанае выданне). Пецяярбург, 1908 г.

З фондах Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы.

Тытульная старонка палепшанага выдання «Жалейкі» з дарчым аўтографам Б. Эпімаха-Шыпілы Л. Шах-Паранианцу.

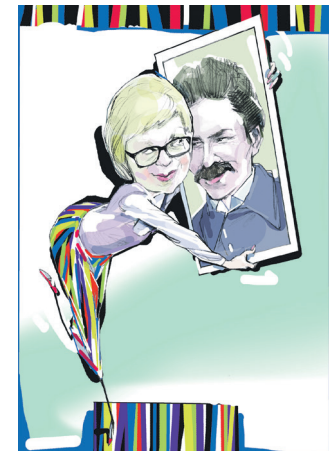
Экслібрыс-пячатка Б. Эпімаха-Шыпілы на кнізе Л. Шах-Паранианца «Граф Л. М. Талстой як ваенны пісьменнік...» (1915).

З фондах Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Эпіграмы

Ірына БАГДАНОВІЧ

І паэтэса, і даследчык
З душой і сэрцам пілігрыма.
І гэта ўсё — гатоў засведчыць —
Ірына з прозвішчам Максіма.

Змітрок МАРОЗАЎ

Ён да радка радок прытуліць,
Памерае да міліметра
І так, як у вянок цыбулю,
Пляце ў вянок вянкi санетаў.

Міхась СЛІВА

Быў Вішня гумарыстам
адмысловым —
З ім кожнаму было заўжды
не скрушна.
Калі ж з'явіўся Сліва ў Рагачове,
То хутка, пэўна,
з'явіцца і Груша.

Кацярына
ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВАЯ

Ці пнём саву,
Ці аб яго савой,

Як ні мудры тут
над развязкай,
Ды толькі Хадасевіч
з Лісавой
Адну на дзвюх напішуць казку.

Яўген ХВАЛЕЙ

Не трэба Хвалею ялею.
Падлеткі даўно з інтарэсам
Чытаюць

«Прынцэсу...» Хвалея,
Няхай і «...з тусоўкі» прынцэса.

Анатоль ЗЭКАЎ

Мінімалкі,
ці Міні-мініяцоры

У пошуках шчасця
Ісці трэба к храму.
А мы замест гэтага
Ходзім у краму.

Да падначаленых
Ставіўся з гідкасцю,
А перад шэфам — заўжды
Толькі з гібкасцю.

Мая ж ты кніжная
Паліца.
З-за інтэрнэту
Без патрэбы зноў пыліцца.

Хацеў калісьці
Касманаўтам стаць.
А сёння...
Хоць бы з ложка ўстаць.

Хто схопіць больш,
А хтосьці — меней.
Усё залежыць
Ад памеру жмені.

Адчуў я перад жонкаю
Сябе зусім няёмка,
Бо ў снах прыходзіць не яна,
А незнаёмка.

Недарагі
Патрэбен брэнд?
Дык завітайце
Ў «сэксанд-хэнд».

Анатоль ПАЛЫНСКІ

З каго смяёмся?..

Трымхі і забабоны...
Не толькі ў Афрыцы

Мой далёкі сваяк пасля вяртання з афрыканскай краіны Маўрытаніі, дзе некалькі гадоў быў у заробках, шмат цікавага распавядаў пра гэты кантынент. А яшчэ пацяшаўся ён з тамтэйшых забабонаў.

Неяк, кажа, стаў сведкам сцэнкі, якая дужа яго расмяшыла.

— Уявіце сабе: іду па вуліцы горада, калі можна назваць пасяленне горадам, і бачу, як двое маўраў пілююць пальму каля хаты.

Здзівіўся. Тут жа тых пальмаў — дзясяткі-другі. Побач Сахара. Пацікавіўся, навошта дрэва губяць. Мову ён ужо больш-менш вывучыў. У адказ пачуў, што ў гаспадару доўгі час не можа зацяжараць жонка. Ён звярнуўся да тутэйшага ведзьмака. Той прычыну гэтай бяды звёў да пальмы, маўляў, яна загавораная пракляццем некага з надобразычліўцаў, таму, каб чары сышлі, трэба ад яе пазбавіцца. Рагаталі ўсе, слухаючы расповед. А ў сваім воку, між тым, бярвяна не бачылі.

Ды ў нас жа, такіх цывілізаваных, ледзь ці не праз аднаго шпількі ў адзежы носяць, каб не дай Бог хто не сурочыў. Калі хто прыродзе дарогу з пустым вядром — стрэс на ўвесь дзень. Затое калі з поўным — зарад бадзёрасці. А што да чорнай кошкі альбо проста кошкі пры першым кроку ў новую кватэру, тут без каментарыяў. Калі ж сказаў, што ў цябе ўсё складваецца найлепшым чынам — трэба пастукаць косткай пальцаў па нечым драўляным. Зноў-такі, перш чым зірнуць на немаўля ўпершыню, трэба абавязкова паглядзець на свае пазногці. Галінку ад вазона нельга прасіць у сяброўкі, а трэба выкрасці, інакш не прыжывецца ў сваім гаршэчку. Мужчына не павінен наліваць гарэлку з левай рукі, інакш «дрэнна пойдзе»...

Усё гэта можна пералічваць і пералічваць. Мы з гэтым жывём, як з уласнымі радзімкамі на целе, і нічога, не смяёмся з сябе.

Многія старадаўнія забабоны асучасніваюцца. Калі раней, перш чым кінуць першую бульбінку ў барану пры пасадцы, стукалі ёю па лбе і казалі, «каб расла як галава», то цяпер дадаюць: «...і чорненькім каб хапіла». Гэта значыць, на продаж закупаюцца кам каўказскай нацыянальнасці.

Забабоны падраздзяляюцца на класіфікацыі. Самыя распаўсюджаныя — сурокі. Яны могуць быць, як я вывёў са сваіх даследаванняў, падсыпанымі, падлітымі, накінутымі, падкапанымі, прыгаворанымі. Могуць перадавацца праз розныя прадметы: курыныя яйкі, цыгарэты, гарэлку, віно, нажніцы, тканіну, грошы... Невыпадкова дасюль захавалася даўняя народная прыкмета, паводле якой нельга перадаваць рэчы альбо грошы з рук у рукі, бо яны могуць быць загаворанымі. У сучаснай інтэрпрэтацыі — носьбітамі чужой паскуднай энергетыкі. Таму браць іх можна толькі са стала, прылаўка, талеркі, з чаго заўгодна — толькі не з рук.

Можна кваліфікаваць забабоны і па-іншаму. Напрыклад, вы неспадзеўкі натрапілі на лапкі моху каля ўваходных дзвярэй альбо нітку на дзвярах. Ведзьмакі-знахары ў такім выпадку раяць не шукаць таго, хто гэта падклаў ці начапіў, а надзець рукавіцу і ўзяць тое нешта і да поўначы занесці на перакрываўанне дарог ды закапаць. А лепей спаліць. Пры гэтым тройчы сплонуць праз левае плячо і, не абарочваючыся, вярнуцца дахаты. А каб раз і назавсёды перасцерагчы сваё жытло ад пранікнення ўсялякай злыбяды, неабходна ўстанавіць на парозе надзейную апэратыўную сурокавую абарону. Скарочана — НАСА.

Робіцца гэта вельмі проста. Свідруецца найтанчэйшым свердлам у парозе дзірку, устаўляецца ў яе іголку з ніткаю ў вушцы так, каб вастрэй іголки ледзь-ледзь вытыркалася з адтуліны. У выніку ліхадзей, які пастаянна чыніць шкоду, не здолее пераадолець гэты магутны абарончы рубез.

Узвядзенне дома таксама звязана з процымай умоўнасцей-забабонаў. А як інакш, жытло — самае галоўнае для чалавека. У некаторых палескіх вёсках, напрыклад, гаспадар на тым месцы, дзе збіраецца будавацца, спачатку ставіць чыгун з павуком унутры. Калі за ноч насякомае саткала павуціну, значыць, у доме, які паўстане тут, будзе дастатак.

Калі ж дом завершаны, то гаспадар перакідае праз яго манету і потым гэтую манету аддае першаму галоднаму бедаку, які трапіў на вочы. Гэта каб грошай у доме не толькі сабе хапала, але і для тых, хто недаедае.

Вось так. Смяецца з жыхароў далёкага чорнага кантынента — прасцей простага. А з сябе? Забабоны — яны не толькі ў Афрыцы забабоны.

Анатоль КРЭЙДЗІЧ

Хто ляціць на фестываль?

Байка

На ўскрайку лесу птушак сход сабраўся,
Да выступлення кожны рыхтаваўся.
Пытанне важнае абмеркаваць жадалі:
Хто будзе браць удзел у фестывалі?
Хто сярод іх найлепшы вакаліст?
Хто з самым звонкім голасам саліст?
І Дзяцел, і Пугач трымалі слова...
Надоўга зацягнулася размова.
Вердыкт нарэшце вынесла Зязюля:
«На конкурс мы адправім Салаўя».
Варона загарланіла: «Вы чулі?
Адумайцеся! Лейні буду я!
Няблага Салавей п'яе на ўзлесе!
Або ў садку цяністым свае песні.
Але ж так мала! Як сям'ю стварае,
Саліст у той жа момант замаўкае.
А я цалюткі год сябрую з песняй,
І творчасць маю знае ўсё Палесе!»
Паслухаў сход Варону — і, на жаль,
Гарластая ляціць на фестываль.
Здагадаемся мы, што будзе далей,
Што вырашыць журы на фестывалі.
Шкада: бярэцца часам пад увагу
Не сціплы талент, а нахабства і «адвага»...

Міхась ШАВЕЛЬ

Часам сустракаеш людзей і ў гутарцы з імі даведаешся такія цікавыя гісторыі, што самому нічога не трэба выдумляць. Па працы мне нядаўна давалося падпісваць адну дамову. Са свайго боку я ліха паставіў аўтограф і чакаю таго ж самага ад новага партнёра. А вось так званы іншы бок нешта замарудзіў: стаў ляпаць сябе па кішэнях, падобна, шукаючы ручку. Я свой «Паркер» да таго часу паспеў прыбраць у партфель і пачынаю таксама на аўтамаце кешкацца.

— Вазьміце маю, — прапанаваў я.
— Не... Прабачце, — адмовіўся мужчына. — Дакументы я падпісваю толькі сваёй. Гэта ў мяне з юнацтва.
— А што так? — цікаўлюся.
— А вось быў выпадак...
Далей, як варта было чакаць, прагучала гісторыя:
— Я тады вучыўся ў тэхнікуме на апошнім курсе, і было гэта восенню (віднелася тады позна). Неяк так атрымалася, што на заняткі прыйшоў я самы першы, амаль што зацемна... Хацеў уключыць святло, але вочы ўжо зачэпіліся за стол выкладчыка, на якім ляжаў разгорнуты журнал. Гэта ж, думаю, якая халява, які шанц без клопатаў павысіць сваю паспяховасць! Можна, нават стыпендыю павышаную атрымаць. Журнал, мабыць, з вечара не прыбралі, а можна, выкладчыца з раніцы прынесла, пакінула і сышла па важных справах. Ды гэта і не важна. А гэты чортаў журнал так і вабіць, так і вабіць... Гадоў мне сямнаццаць тады было, можна сказаць, дзіцячы розум. Але ж да яго — амаль дарослы «талент» падрабляць чужыя подпісы, почырк. Той выкладчыцы — дык няма прасцей! Значыць, грэх не скарыстацца?! Так я і думаў.

А далей сеў за стол, выцягнуў з прыбора, што на стала стаяў, адну з самапісак, насупраць свайго прозвішча, а яно апошняе ў спісе, паставіў пару пяцёркаў. Потым падумаў: чаму б сваім сябрам не паспрыяць? Ім таксама паспяховасць павысіў... Усё, справа зроблена. Я іду да дэвярэй, уключаю святло. А тут ужо і аднакурснікі сталі з'яўляцца, услед за імі выкладчыца зайшла.

Бачу, глянула яна ў журнал і аж з твару змянілася: вочы халоднымі сталі, злымі... Называе прозвішчы — маё, маіх сяброў! Загадавае, каб усталі і на выхад — у кабінет дырэктара, а ўжо ён нам пакажа, як самім сабе адзнакі ставіць.

Я вушам не паверыў: як так? Хто што ўбачыў?! А калі не, бо гэта немагчыма, то адкуль яна ведае?..

Дырэктар нам уставіў па першае чысло і пагражаў усіх пазбавіць стыпендыі. Я, каб не падстаўляць таварышаў, адразу прызнаўся ў сваім граху. Увогуле, аднаго мяне за правіну, несумяшчальную з высокім званнем савецкага студэнта, пазбавілі стыпендыі. Вось табе і павысіў паспяховасць...

Пасля гэтага разносу мы з сябрамі, павесіўшы галовы, вярнуліся на заняткі. І толькі потым, пасля іх, я падышоў да выкладчыцы, спытаў, як ёй удалося так хутка ўсё убачыць і зразумець? Можна, нехта ўсё-такі выдаў?

Аказалася, што дурань я сам, бо адзнакі — і сабе, і сваім сябрам — выставіў у цемры чужой самапіскай, якая першай трапіла мне ў рукі, а яна аказалася з зялёным стрыжнем... Так што цяпер — прабачце — ужо навучаны: карыстаюся толькі сваёй.

На гэтым мой суразмоўца падпісаў дамову і схаваў сваю ручку ў кішэню.

Віталь ЖУРАЎСКІ Жыццёвы анекдот (гісторыйка)

Вера БУЛАНДА

Паслухмяны пацыент

Такі ў мяне сябар — трымаецца правіл!
«У вас рэўматызм, — яму доктар сказаў. —
Залішняя вільгаць нашкодзіць вам,
Павел...»
І той паслухмяна вады пазбягаў.

Прыходзіць да медыка з сумам і скрухай.
— Ну, што ў гэты раз да мяне прывяло?
— Скажыце, я, можа, няўважліва слухаў?
Ці можна мне ў душ? Я не мыўся даўно!

Думкі людзей вялікіх, сяродніх і тэр'ера Фафіка

● Адною з самых распаўсюджаных хва-роб з'яўляецца дыягназ.
Карл Краус

● Адным падняццем нагі сабака з цэ-менту робіць камень.
Фафік, тэр'ер

● Актрыса А. і актрыса Б. могуць сы-сціся толькі ў адным: што актрыса В. — ніякая не актрыса.
Аўтар невядомы

● Будзь альтруістам — шануй эгаізм другіх!
Станіслаў Ежы Лец

● Ад тыгра ўцячы можна — не ўцячэш ад блох.
Фафік, тэр'ер

● Грамадскія заслугі маюць як апты-місты, так і песімісты. Аптыміст, напры-клад, вынайшаў аэраплан, песіміст — па-рашут.
Джордж Бернард Шоу

● Заўтра — самы заняты дзень года.
Іспанскае

● Вопыт — гэта грэбень, які прырода дае нам, калі мы ўжо лысыя.
Кітайскае

Сабраў і пераклаў
Міхась МІРАНОВІЧ.

АНЕКДОТЫ

Адна суседка просіць другую:
— Прэзентуй мне свой фотаздымак, калі ласка.
— А навошта?
— Я яго ў буфет пастаўлю, каб дзеці баяліся па цукеркі лаціць.

Цікавае назіранне я зрабіў. Калі стаць на вуліцы і доўга глядзець на неба, дык усе навокал зробіць тое ж самае.

Муж пытаецца ў жонкі:
— Ну і чаго ты гэтак разраўлася? Я ж не на дзесяць гадоў ад'язджаю, а ўся-го на месяц.
— Ведаю я цябе: кажаш, што на месяц, а сам вярнешся праз тры дні.

Дачка скардзіцца бацьку:
— Тата, я баюся, што мяне ніхто не возьме замуж.

— А ты вазьмі ў мамы нагаворнае зелле.
— А яно ў яе ёсць?
— Павінна быць. Іншай прычыны, чаму я на ёй ажаніўся, не бачу.

Размова двух сяброў:
— Пеця просіць у мяне грошай. Не ведаю, варта яму даваць ці не.
— Абавязкова дай. Абавязкова!
— А чаму абавязкова?
— Інакш ён у мяне папросіць.

Жонка кажа мужу:
— Для таго, каб звязаць табе світар, патрэбны тры авечкі.
— Во, а я не ведаў, што авечкі ўмеюць вязаць.

У дзяцей пытаюцца:
— Вы браты?
— Не, мы блізняты.
— А браты і блізняты — хіба не адно і тое ж?
— Не заўсёды. Мы, напрыклад, сёстры.

Даслаў Міхась ЗНАК

Малюнкі Алега КАРПОВІЧА

Рамантызм як культурная эпоха, таварыствы філаматаў і філарэтаў як асяродак зараджэння рамантызму, вобразная і жанравая сістэма рамантызму і постаці творцаў XIX—XXI стагоддзяў, якія працавалі альбо працуюць у гэтым літаратурным кірунку — гэтыя і некаторыя іншыя тэмы сталі прадметам абмеркаванняў і дыскусій на Другіх Кісялёўскіх навуковых чытаннях «Да 200-годдзя рамантызму ў літаратуры Беларусі», прысвечаных памяці беларускага гісторыка, літаратуразнаўцы, археографа, пісьменніка.

Пра асобу Генадзя Кісялёва і яго ўплыў на сучасную літаратуразнаўчую навуку, пра ідэю навуковай канферэнцыі і яе перспектывы распавядае адна з арганізатараў сустрэчы даследчыкаў, доктар філалагічных навук, літаратурны крытык, публіцыст, загадчык аддзела тэорыі і гісторыі літаратуры Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі Ганна Кісліцына.

Ад узнікнення задумкі да рэалізацыі

Многія выступоўцы падчас чытання дакладаў з гонарам распавядалі аб тым, што ведалі Генадзя Васільевіча асабіста, некаторыя працавалі поруч з ім. Ідэя ж Кісялёўскіх чытанняў

і знаходкамі, дыскутаваць, а не проста чытаць тэксты дакладаў. Ужо на першых чытаннях у зале былі слухачы, якія не займаюцца навукай, але цікавіцца гэтым перыядам. Мне здаецца, гэта вельмі важна, каб навуковыя сустрэчы мелі яшчэ і адукацыйны характар. Як, дарэчы, калісьці адбывалася на пасяджэннях Інбелкульту.

XIX ст. Гэта быў неверагодны падарунак даследчыкам, які атрымалі мажлівасць пабачыць выданні, што наогул рэдка пакідаюць бібліятэчныя сховішчы. Таксама трэба падзякаваць дырэктару ЦНБ Аляксандру Грушу, з якім ужо не першы раз супрацоўнічаю ў арганізацыі канферэнцый. Паўгода таму праходзіла мерапрыемства «Нетыповы Багдановіч», у якім прынялі ўдзел супрацоўнікі Інстытута літаратуразнаўства. Мне вельмі імпануе стаўленне Аляксандра Грушы да маіх прапаноў: прыходжу з ідэяй, апісаннем фармату і меркаваным спісам дакладаў, якія б было цікава паслухаць, і атрымліваю самую лепшую падтрымку — і ў прадстаўленні памяшкання, і ў арганізацыі выставак, і ў стварэнні рэкламных матэрыялаў. І нават у арганізацыі кава-паўз, бо, як ні дзіўна гучыць, гэта таксама важны складнік мерапрыемстваў: у нязмушанай атмасферы нараджаюцца новыя практы.

Роля Кісялёва для беларускай навукі, мне здаецца, ні ў кога не выклікае сумневаў. І гэта відаць хаця б па тым, што на чытаннях, якія носяць яго імя, узнімаюцца тэмы, многімі з якіх ён цікавіўся ў сваіх даследаваннях. Так, пра ролю творчасці Адама Міцкевіча ў станаўленні рамантызму ў гісторыкалітаратурным дыскурсе Беларусі XIX стагоддзя расказала І. Багдановіч. Брала ўдзел у Кісялёўскіх чытаннях і дачка вучонага — Лія Кісялёва. Яна выступіла з дакладам «Амерыканка ў Польшчы» Аляксандра Тышынскага: рамана «Гібрид». Дыскусія выклікала паведамленне-прэзентацыя В. Мартысюка «Мамертка... цікун... і славянскі балбатун: Колькі слоў пра Мамэрта Рэніера». У ім было выказана меркаванне пра тое, што «Пінская шляхта» В. Дуніна-Марцінкевіча была напісана ў суаўтарстве, якое вызначылася ў наданні тэксту рэгіянальных прыкмет, што выявіліся ў дыялектных словах. Постаць М. Рэніера

Далоні, прыкладзеныя да дрэва Другія Кісялёўскія чытання

выспявала доўга. Тут сышлося адразу некалькі фактараў. Мне хацелася зрабіць навуковае мерапрыемства ў крыху іншым фармаце, чым гэта робіцца звычайна. Справа ў тым, што ў 2019 годзе мяне запрасілі ў Рыгу прыняць удзел у міжнароднай канферэнцыі, прысвечанай стагоддзю латышкай паэтэсы Монты Кромы. Нягледзячы на тое, што гэта было грандыёзнае мерапрыемства, якое цягнулася тры дні і шырока асвятлялася прэсай, з дакладамі на ім выступала ўсяго дзесяць чалавек. Стаўка там была зроблена не на колькасць удзельнікаў, а на якасць іх паведамленняў. Затое ўваход быў вольны, і, дзякуючы інфармаванню СМІ, у зале сабраліся самыя звычайныя рыжанае, якія слухалі паведамленні з жывой цікавасцю. На другі дзень чытання прадоўжыліся, і навукоўцы адказвалі на пытанні чытачоў пра жыццё і творчасць паэтэсы. Падкрэслію, у зале былі самыя звычайныя людзі, усіх узростаў! На трэці дзень навукоўцы правялі экскурсію па месцах, дзе жыла і працавала паэтка. І гэтая экскурсія з лекцыяй па ходзе маршрута сабрала вялізны нагоўп зацікаўленых, хоць Монты Крома была сапраўднай авангардысткай, то-бок, яе паэзія не для масавага чытача. І тады я зразумела, што хачу зрабіць у Беларусі нешта падобнае. У латышоў усё атрымалася цудоўна, бо мерапрыемства было задумана і прадумана з любоўю, а не «для птушак».

Калі пабачыла, што ў 2021 годзе будзе юбілей Кісялёва, вырашыла запачаткаваць навуковыя чытання, а не проста святочную імпрэзу. Першыя Кісялёўскія чытання нават не стаялі ў плане акадэмічных мерапрыемстваў — правяла іх у Музеі Петруся Броўкі і ўжо пастфактам расказала пра гэта кіраўніцтву. Але чытання добра былі асветлены ў прэсе, за што вялікі дзякуй супрацоўніцам музея, якія паклапаціліся, каб навукоўцам было ўтульна, камфортна і хапіла часу на дыскусію. У той дзень даследчыкаў XIX стагоддзя было літаральна не выцягнуць з музея, дэбаты доўжыліся на ганку пасля таго, як сам ён зачыніўся. Тады зразумела, што гэта сапраўды важна — рабіць такія навуковыя сустрэчы для адмыслоўцаў у сваёй галіне штогод.

У Беларусі праходзіць вельмі шмат канферэнцый, але ні адно з гэтых мерапрыемстваў не прысвечана менавіта культуры і літаратуры XIX стагоддзя. А, між тым, вельмі важна — мець стасункі з людзьмі, якія працуюць у адным напрамку, дзяліцца гіпотэзамі

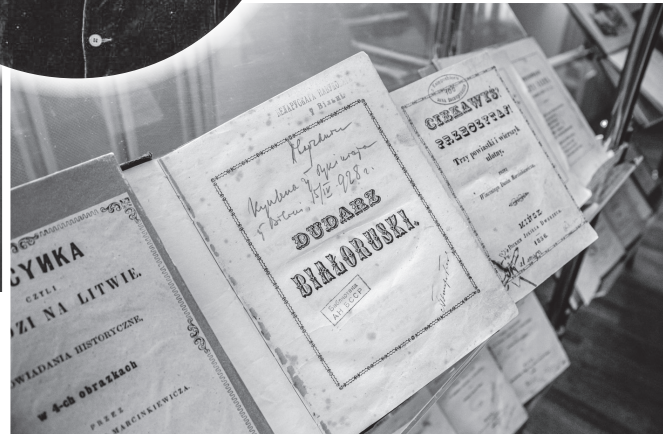
Падчас Кісялёўскіх чытанняў.

Запачаткаванне традыцыі

Сёлета ў мерапрыемстве брала ўдзел большая колькасць даследчыкаў. Некаторыя звярнуліся да мяне, бо пачулі ад калеж, што зноў збіраю Кісялёўскія чытання. Некаторыя даведзіліся праз інфармацыю, якую падала ЦНБ (дзякуй вялікі ўсім, хто займаўся рэкламай, асабліва загадчыцы аддзела маркетынговых камунікацый В. Панасінай). Некаторых дакладчыкаў знайшла праз сацыяльныя сеткі, бо чытала іх допісы, прысвечаныя даследаванням літаратуры гэтага перыяду. Напрыклад, так было з Т. Кляшчонак, чалавекам надзвычайнай эрудыцыі, якая цяпер жыве ў Смаргоні. Яе даклад «Філаматы вачыма філамата ў кнізе ўспамінаў С. Мараўскага "Некалькі год маёй маладосці ў Вільні. 1818—1825"» быў успрыняты з надзвычайнай цікаўнасцю, бо, па сутнасці, ламаў шматлікія стэрэатыпы адносна беларускай гісторыі, у тым ліку і тыя, якія стваралі беларускія літаратуразнаўцы. Мне здаецца важным прыцягваць у навуку новыя імёны, уведзіць у навуковы ўжытак новыя дакументы. Ды і сама ідэя — адзначыць юбілей беларускага рамантызму — абсалютна новая. Дзякуй за яе трэба сказаць Ірыне Багдановіч, якая, дарэчы, пазнаёміла мяне з загадчыкам аддзела рэдкай кнігі Аляксандрам Стэфановічам. Менавіта пад яго кіраўніцтвам Надзея Слука, загадчыца чытальнай залы аддзела рэдкай кнігі, падрыхтавала цудоўную выстаўку, дзе можна пабачыць унікальныя выданні

Ганна Кісліцына.

Фрагмент выстаўкі.

Значу, што гэтым разам пасля чытанняў даследчыкі ў прамым значэнні слова прымусілі мяне абмеркаваць і сфармуляваць тэму наступнай сустрэчы. Такім чынам, тэма Трэціх Кісялёўскіх чытанняў — «На раздарожжы: рознаскіраваныя дыскурсы ў беларускай літаратуры XIX—XX стст.». Ці будуць яны міжнароднымі? Цалкам магчыма, але тут праблема: фінансавы складнік. Чытання праводзяцца на валанджэрскай аснове, і баюся, што пашырэння фармату не пацягну. Але, безумоўна, нікому з замежных даследчыкаў адмаўляць не будзем.

Даследчык, рамантык, эмпат...

Мяне вельмі расчулілі ўспаміны А. Стэфановіча, які доўгія гады працаваў у аддзеле рэдкай кнігі разам з жонкай Кісялёва — Янінай. Ён так пранікнёна расказаў пра іх адносіны! Напрыклад, Генадзь Васільевіч сустракаў штодня жонку пасля працы. І яны разам падыходзілі да дуба, які расце каля бібліятэкі, і прыкладалі да яго далоні. Гэты момант мне здаецца вельмі важным у разуменні Кісялёва як даследчыка. Бо я неаднойчы пераконвалася ў тым, што нельга быць адмыслоўцам у сваёй галіне, калі ты не маеш эмпатыі, глыбокіх чалавечых пачуццяў. З гуманізму, з цеплыні міжсобных адносін вырастае гуманітарыстыка.

Марцінкевіча. Прыкладныя праблемы літаратуразнаўства асвятляліся ў дакладзе С. Тычыны «Прыём парушэння свядомасці ў рамантычнай літаратуры». Пра этнаграфічны рамантызм у творчасці Яна Чачота і яго сучаснікаў разважала Т. Кохан. Пытанні патрыятызму ў нацыянальнай літаратуры асвятляліся ў выступленні М. Варабей «Уяўленні пра Бацькаўшчыну ў творах Уладзіслава Сыракомлі». Тэарэтычным аспектам рамантызму было прысвечана паведамленне аспіранткі Інстытута літаратуразнаўства В. Каменюковай у дакладзе «Феномен двойніцтва ў беларускай літаратуры XIX стагоддзя». У чытаннях бралі ўдзел не толькі літаратуразнаўцы, але і тыя, хто працуе над перакладамі тэкстаў XIX стагоддзя. Так, перакладчык і літаратуразнаўца С. Мінкевіч разгледзеў паэму «Дзяды» Адама Міцкевіча як фактар развіцця беларускай літаратуры. Прыхільна сустралі слухачы даклад Д. Карчашкінай «На мяжы эпох: аб рамантычных традыцыях у творчасці Цёткі», які завяршыў выступленні. І сапраўды, у многіх дакладах даследчыкі згадвалі імя Генадзя Кісялёва, бо ён тым ці іншым чынам ужо звяртаўся да гэтых пытанняў беларускай гісторыі.

Падрыхтавала **Марыя ЯРАШЭВІЧ**
Фота **Марыны ВАРАБЕЙ**

Агмень музычнай культуры

Слаўная гісторыя Беларускай дзяржаўнай філармоніі бярэ свой пачатак ажно ў далёкія 1930-я гады. Па першым часе калектыву наваспечанай установы, пастаянна пераязджаючы з месца на месца, мяняючы адно непрыстасаванае памяшканне на другое, папросту не меў уласнага прытулку. Рэпетыцыі праводзіліся ў пакоях, акустычныя ўласцівасці якіх слаба адпавядалі элементарным нормам. Паводле ўспамінаў першага галоўнага дырыжора сімфанічнага аркестра Ільі Мусіна, ролю канцэртнай залы выконвала памяшканне клуба, у якім акустыка была «ні к чорту», а эстрада адсутнічала.

Тым не менш, нягледзячы на шматлікія перашкоды, удзячны слухач запомніў сцежку да храма музыкі, і няўтульныя залы хутка запаланіла стракатая публіка. Натой прагнуў пачуць творы Бетховена, Брамса, Чайкоўскага, іншых класікаў. Не меншым попытам карысталіся і праграмы сучаснікаў, канцэрты народнай песні і танца. І ўся гэтая канцэртная дзейнасць фактычна трымалася на плячах чатырох ансамбляў: сімфанічнага аркестра, аркестра беларускіх народных інструментаў, харавой капэлы, ансамбля народнай песні і танца. Больш за тое, нястомныя артысты з Мінска давалі выступленні па ўсёй краіне.

Нязменнымі апладысмантамі сустрэлі беларускіх выканаўцаў на гастролях у Маскве, Ленінградзе ды ў іншых гарадах маладой савецкай дзяржавы. За поспехі ў развіцці беларускага музычнага мастацтва Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 20 чэрвеня 1940 года калектыву філармоніі быў удастоены ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга. Гэтая падзея азнаменавала сабой пачатак новага этапу ў гісторыі канцэртнай установы. У хуткім часе на яе патрэбы былі выдзелены абсталяваныя памяшканні, у якіх выканаўцы маглі адточваць сваё майстэрства.

Аднак Вялікая Айчынная вайна ўнесла свае карэктывы ў планы далейшага развіцця беларускай філармоніі. Удзельнікі калектыву ўвайшлі ў спецыяльную прыфрантавую канцэртную брыгаду, задачамі якой было падняць духу абаронцаў канцэртамі. Мастацкім кіраўніком мабілізаванага згуртавання прызначылі заслужанага артыста БССР Міхаіла Бергера. Артысты, рызыкуючы сваімі жыццямі, ляснымі сцежкамі дабіраліся да лініі фронту, каб саграваць творчасцю сэрцы салдат і партызан.

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Фота Кастуся Дробава.

Вялікая канцэртная зала Белдзяржфілармоніі.

Калі бязлітасны пажар вайны нарашце сціх, творчыя сілы рэспублікі ўзяліся аднаўляць культурныя набыткі папярэдніх гадоў. Амаль усё давялося будаваць нанова, бо шмат якія рэчы былі страчаны незваротна. Ад былой філармоніі таксама засталіся толькі ўспаміны: многія музыканты не вярнуліся з фронту, унутраная бібліятэка была амаль цалкам знішчана, інструментарый сапсаваны. Фактычна з нуля пачалося стварэнне цымбальнага аркестра, збіранне бібліятэкі. Разам з тым быў пашыраны канцэртны дыяпазон устаноў. Першы пасляваенны сезон пачаўся 21 верасня 1946 года.

У пазнейшыя дзесяцігоддзі Беларуская дзяржаўная філармонія абзавялася уласным будынкам у цэнтры сталіцы, дзе і дагэтуль знаходзіцца. Падзея стала моцным штуршком не толькі для развіцця канцэртнай дзейнасці ўстаноў (рэзка

павялічылася колькасць выступленняў у сезоне і пашырылася іх тэматыка), але і ўсяго беларускага музычнага мастацтва таксама. Новая вялікая канцэртная зала ўмяшчальнасцю 930 чалавек дазваляла рэалізоўваць на сцэне больш смелыя ідэі. У хуткім часе і арган заняў сваё пачэснае месца.

У XXI стагоддзі наспела неабходнасць чарговай трансфармацыі дзяржаўнай канцэртнай установы. Ужо ў 2004 годзе распачалася капітальная рэканструкцыя савецкага будынка. Па выніках работ, якія праводзіліся за кошт сродкаў рэспубліканскага бюджэту, філармонія перабудзілася. Дзеля паляпшэння акустычных якасцей ахвяравалі ўмяшчальнасцю вялікай залы (690 месцаў), але затое дадалася яшчэ адна — малая зала імя Рыгора Шырмы, разлічаная на 190 наведвальнікаў.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

У аснове — пераемнасць

Летапіс Беларускай дзяржаўнай філармоніі багаты на падзеі, цэлыя эпохі знайшлі адлюстраванне на яго старонках. На 85-гадовую гісторыю прыйшліся і пажары вайны, і пасляваеннае аднаўленне, і зараджэнне айчыннай кампазітарскай школы, і росквіт беларускай эстрады... **Юрый Гільдзюк, мастацкі кіраўнік Белдзяржфілармоніі з 39-гадовым стажам, распавёў, чым жыве калектыву установы сёння.**

— **Юрый Мікалаевіч, якія думкі займаюць мастацкага кіраўніка Беларускай дзяржаўнай філармоніі апошнім часам?**

— Думкі заўсёды скіраваны на будучыню. Я мару аб вяртанні фестываляў, аб тых багатых канцэртах, якія традыцыйна ладзіліся на сцэне беларускай філармоніі. Мару аб наладжанні і ўмацаванні сувязей з нашымі слухачамі, аматарамі акадэмічнай і народнай музыкі розных жанраў з усёй Беларусі.

Зрэшты, аднымі мрамі не абмяжоўваемся. Цяпер, напрыклад, актыўна рыхтуецца «Мінская вясна», прысвечаная 85-годдзю ўстаноў. Сімвалічным

адкрыццём стане прэм'ера сімфанічнага канцэрта. Мерапрыемства пройдзе блізка да Дня перамогі, таму мы разам з Аляксандрам Анісімавым, дырыжорам Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра Рэспублікі Беларусь, выбралі для выканання «Ленінградскую» сімфонію Дзмітрыя Шостакавіча.

Асноўная ж увага — калектывам. Варта адзначыць, што ў нас працуюць каштоўныя, вельмі ярковыя таленты. Адзін з такіх спецыялістаў — вядомая беларуская арганістка Кацярына Нікалаева — запрошана

на пасаду апэратара нашага галоўнага інструмента. Лаўрэатка многіх міжнародных конкурсаў, яна была вышэставана прафесарам Ігарам Алоўнікавым і арганістам Уладзімірам Неўдахам. Мы давяраем ёй распараджацца нашым скарбам.

— **Якія прынцыпы пакладзены ў аснову цяперашняй рэпертуарнай палітыкі?**

— Базу філарманічнага рэпертуару традыцыйна складаюць класічныя творы: як сусветная спадчына, так і работы айчынных кампазітараў. Вялікі акцэнт робіцца на гісторыі беларускай музыкі — ад Напалеона Орды і Полацкага сшытка да сённяшняга дня. Акрамя таго, паранейшаму падтрымліваем супрацоўніцтва з Беларускім саюзам кампазітараў, Беларускім саюзам музычных дзеячаў, з рознымі навучальнымі ўстановамі.

У афішы знойдзецца месца і джазавым выступленням, і эстрадным канцэртамі, і сінтэтычным праграмам. Адметнай з'явай можна лічыць адраджэнне харавога руху на Беларусі ў апошнія гады... Не забываемся і пра юбілейныя даты. Сёлетня, напрыклад, мінула 130 гадоў з дня нараджэння Рыгора

Шырмы, а ў канцы 2021-га адзначалі стагоддзе Віктара Роўды. Мы звяртаем увагу на такія падзеі. Словам, канцэртная палітра філармоніі вельмі разнастайная, кожны слухач можа выбраць тое, што яму дастады.

— **У наступным годзе будзе 40 гадоў, як вы займаеце пасаду мастацкага кіраўніка Белдзяржфілармоніі. Натуральна, за гэты час шмат што змянілася, але, пэўна ж, ёсць у філармоніі і нешта пастаяннае?**

— Галоўны і першасны прынцып для нас на працягу ўсёй гісторыі — прынцып пераемнасці пакаленняў. Даўнія партнёрскія стасункі звязваюць нас з музычнымі каледжамі, з Беларускай дзяржаўнай акадэміяй музыкі, з Беларускім дзяржаўным універсітэтам культуры і мастацтва. Паспяхова дзейнічае сістэма абанементаў для навучэнцаў профільных устаноў адукацыі. Маладыя людзі могуць паўдзельнічаць у конкурсах, якія ладзяцца на базе іх альма-матар, і рэальна прэтэндаваць на месца ў вядучых творчых калектывах.

Другі надзвычай важны момант — мы здолелі захаваць

Даведка «ЛіМа»

Будынак Беларускай дзяржаўнай філармоніі на плошчы Якуба Коласа ўзводзіўся на працягу сямі гадоў (з 1955 да 1963). Працэс, як відаць, вельмі зацягнуўся: першапачаткова на гэтым месцы планавалася пабудова іншага аб'екта — Палаца культуры прамкааперацыі. Збудаванне было ўжо амаль гатова, заставаліся толькі аздобныя работы, але раптам, як часта бывае, заказ змяніўся, і перад архітэктарамі паставілі новую задачу — перарабіць Палац культуры ў філармонію. На першы погляд, нічога складанага для прафесіяналаў, аднак ёсць важны нюанс. Філармонія мае больш высокія патрабаванні да акустыкі.

У аснову першапачатковага Палаца культуры прамкааперацыі быў пакладзены паўторна выкарыстаны праект неакласіцыстычнага Палаца культуры завода «ВЭФ» у Рызе. Каб палепшыць гучанне і пакінуць месца для аргана, архітэктару праекта Георгію Бенядзіктаву давялося цалкам змяніць арыгінальны план. Дарэчы, у беларускай сталіцы па рыжскім праекце таксама ўзведзены Палацы культуры трактарнага завода і камвольнага камбіната (сёння Мінскі гарадскі). Але толькі будынку Белдзяржфілармоніі, у процівагу тэндэнцыям таго часу, наўмысна вярнулі порцік і нават асобныя дэкаратыўныя элементы.

Гутарыў
Мікіта ШЧАРБАКОЎ

